

Фенцик О. М.

*канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет*

Фенцик О. Н.

*канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільного і начального образования
Мукачевский государственный университет*

Fentsyk O. M.

*Ph.D., docent,
docent at the Department of pedagogy, preschool and primary education
Mukachevo State University*

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ PRIMARY SCHOOL TEACHER LITERARY TRAINING

Анотація. У статті автор наголошує, що здатність аналізувати специфіку літературного тексту закладається під час літературознавчої підготовки у вищій школі, яка має спиратися на ґрунтовну теоретичну базу в осмисленні художньо-естетичної сутності літератури як мистецтва слова. Літературознавча освіченість забезпечить готовність майбутнього вчителя через зміст і художні образи літературних творів формувати в учнів не тільки читацьку культуру, але й соціальні, морально-етичні та естетичні цінності.

Ключові слова: літературознавча підготовка, літературний твір, аналіз тексту, зміст і форма тексту, урок літературного читання.

Аннотация. В статье автор отмечает, что способность анализировать специфику литературного текста закладывается во время литературоведческой подготовки в высшей школе. Литературоведческая образованность обеспечит готовность будущего учителя через содержание и художественные образы литературных произведений формировать у младших школьников не только читательскую культуру, но и социальные, морально-этические и эстетические ценности.

Ключевые слова: литературоведческая подготовка, литературное произведение, анализ текста, содержание и форма текста, урок литературного чтения.

Summary. The author stresses that the ability to analyze the specific literary text builds up during high school training, which should be based on a fundamental theoretical basis in understanding the artistic and aesthetic essence of literature as an art of speech. Literary education will ensure the readiness of the future teacher to form in students, through the content and artistic images of literary works, not only the reader culture, but also social, moral, ethical and aesthetic values.

Key words: literary education, literary work, text analysis, content and form of the text, literary reading lesson.

Реалії педагогічного сьогодення спонукають учених, педагогів-практиків здійснювати цілеспрямований пошук шляхів і засобів підвищення якості підготовки педагогічних кадрів. Особливої уваги в цьому контексті заслуговують майбутні вчителі початкових класів, оскільки саме вони закладають фундамент для

подальшого особистісного розвитку дитини, формування її життєвої компетентності, потреби в навчанні, духовному збагаченні впродовж життя.

Провідні науковці вітчизняної професійної початкової освіти (В. Бондар, Н. Бібік, О. Біда, Т. Байбара, М. Вашуленко, П. Гусак, Л. Коваль, О. Комар,

С. Мартиненко, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошникова та інші) визначали сутнісні характеристики професійної компетентності вчителя початкових класів.

Але варто зазначити, що в контексті професійної підготовки педагогів особливого значення зараз набуває проблема підготовки вчителів початкових класів до розвитку дитячої особистості засобами читацької діяльності, без якої неможливо вирішити завдання початкової загальноосвітньої школи — навчити кожну дитину самостійно вчитися, сформувати вміння усвідомлювати, критично осмислювати, оцінювати, зіставляти певні явища.

Означену проблему у своїх дослідженнях порушували вітчизняні та зарубіжні науковці Л. Базиль, О. Вашуленко, Г. Волошина, С. Мартиненко, В. Науменко, О. Савченко, Н. Светловская, О. Сосновская, Г. Первова.

Проте реалії сьогодення вказують на необхідність пошуків нових підходів до підготовки фахівців, які не тільки володіють теорією формування дитини-читача (методичною компетентністю), але й стійким типом правильної читацької діяльності, читацькою грамотністю, літературознавчою компетентністю.

Загальновідомо, що структурні компоненти та процес дидактичної підготовки студента у вищому навчальному педагогічному закладі певною мірою визначають якість професійної діяльності майбутнього вчителя. Проте, варто відзначити, що основою методики викладання навчальних предметів у початковій школі є загальна теорія освіти і навчання, базова термінологія. Отже, студент, який добре вивчив методику викладання літературного читання, проте не володіє загальними основами теорії літератури, не розуміє специфіку організації словесно-художнього мистецтва — не здатний творчо організувати процес роботи над літературним твором на уроках літературного читання.

Одним із принципів, що визначає зміст курсу «Літературного читання», є літературознавчий, який передбачає ознайомлення молодших школярів з літературознавчими поняттями, зокрема складниками змісту твору (тема, ідея (основна думка твору) та складниками форми (жанр, сюжет і композиція (без уживання термінів, а в контексті початок, основна частина, кінцівка твору як основні елементи сюжету та їх взаємозв'язки; пейзаж, портрет, діалоги як найпростіші елементи композиції твору); художній образ-персонаж (в епічному творі): герой та його вчинки, портрет, мова; персонаж (головний, другорядні персонажі) та художній образ — у ліричному; пейзаж; мова художнього твору (засоби художньої виразності) [2].

Закласти основи читацької грамотності молодших школярів під силу учителеві, який сам є кваліфікова-

ним читачем і знавцем літератури. Саме тому необхідна не тільки методична, але й літературознавча підготовка вчителя початкових класів.

Літературознавча підготовка вчителя початкових класів — це підготовка літературно освіченого вчителя, який володіє теорією літератури як інструментом читання та інтерпретації художнього твору, готовий та здатний вирішувати завдання літературного читання. Важливим завданням літературного читання — формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів.

Читацька діяльність, яка забезпечує розуміння тексту, передбачає аналіз тексту на рівні його форми і змісту, виявлення авторської концепції та визначення власної читацької позиції, а також інтерпретацію прочитаного. Введення подібної цілеспрямованої роботи на уроках літературного читання над текстом твору будь-якого жанру вимагає від учителя вміння організувати власну читацьку діяльність, користуватися різними видами читання залежно від його мети, виконувати аналіз художнього тексту з погляду його форми і змісту.

Як свідчать спостереження, в початковій школі аналіз твору проводиться поверхово, не з погляду діалектичної єдності змісту і форми, як одного з найважливіших законів мистецтва. Вчителі ставлять запитання, що стосуються тільки змісту твору, не розглядаючи способів його втілення; дійові особи обговорюються і оцінюються так, ніби це реальні люди, а не герої літературного твору, при цьому позиція автора, його оцінка зображуваних подій не береться до уваги. Звичайно, в початковій школі процес аналізу здійснюється як умовна емоційно-мисленнева операція над текстом, проте аналіз повинен відбуватися з дотриманням принципу єдності змісту і форми тексту.

Сутність аналізу літературного твору полягає в тому, щоб з'ясувати не лише той чи інший елемент його художнього тексту, а й визначити його функцію у контексті. Процес аналізу повинен завершуватися синтезом компонентів змісту і форми, з'ясуванням загальних закономірностей художньо-образної структури, специфіки втілення ідейного змісту, встановленням проблем, письменницької позиції, способів її мистецької матеріалізації.

Проектуючи урок літературного читання, вчитель насамперед сам повинен осмислити художнє явище (літературний текст) крізь призму діалектичної єдності його змісту і форми, а це передбачає розуміння ним усіх структурних (і змістових, і формотворчих)

елементів твору. Тому необхідно ознайомити майбутніх педагогів зі структурною специфікою організації тексту, сформувавши вміння аналізувати літературний твір в єдності змісту й форми, виробляти навички літературознавчої інтерпретації художнього явища, з урахуванням того, що літературний твір — це результат специфічної людської діяльності у сфері мистецтва і предмет художнього сприйняття, для того щоб в майбутньому уміло керувати процесом аналізу на уроках літературного читання та вчити учнів повноцінно сприймати художній твір.

Літературознавчий компонент (уведення спецкурсу «Урок літературного читання: літературознавча

і методична концепція») в процесі фахової підготовки закладе основу літературознавчої та методичної компетентності, що забезпечить готовність та здатність майбутнього вчителя початкових класів навчити учнів не тільки читати та переказувати тексти, але й сформувавши початкові вміння сприймати, аналізувати та інтерпретувати літературні тексти різних видів.

Таким чином, літературознавча освіченість забезпечить здатність майбутнього вчителя початкових класів через зміст і художні образи літературних творів формувати в учнів не тільки читацьку культуру, але й соціальні, морально-етичні та естетичні цінності.

Література

1. Базиль Л. Літературознавча діяльність учителя у системі шкільної літературної освіти / Л. Базиль // Українська мова і література в школі. — 2013. — № 5. — С. 20–25.
2. Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2–4 клас [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>
3. Фенцик О. М. Формування літературознавчої компетентності майбутніх вчителів початкової школи: шляхи реалізації / О. М. Фенцик // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка — Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. — № 10(54). — С. 178–187.